

Milliyetçilik, Bayram, Spor, Anma; 19 Mayıs Gününün “Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı” Olarak Kutlanması

Bengül Bolat*

Giriş

Bilinen en basit tanımı ile milliyetçilik, vatan sevgisi, ulusal kimlik, ulusal birlik, itibar ve bir ulusu diğerlerinden ayıran bir öğeler bütünü olarak ifade edilebilir¹. Milliyetçilik olgusunun ilk ortaya çıkışı ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre, milliyetçilik en eski devirlerden beri var olmuştur ve ilk örnekleri Eski Mısır ve Sümerlere kadar götürülebilir. Etnik topluluklar modernleşme ile siyasal nitelik kazanmış ve modern anlamda millet olmuşlardır. Dolayısıyla milliyetçilik de bu anlayışın ideolojisidir². Modern yaklaşıma göre ise ki yaygın olarak kabul edilen görüş milliyetçilik Fransız Devrimi sonrası oluşmuştur. Avrupa’da farklı etnik bölgelere ait kimlikler dinsel cemaatlerden ve imparatorluk fikirlerinden arınmaya başlamış, ortak yazgıyı paylaşmaya gönüllü olmakla mümkün olabilecek milliyetçilik etrafında toplanmaya başlamıştır³. Böylece geçmişteki geleneksellik ile ilgili bağlar önemini kaybetmeye başlamış ve yeni bir mazi oluşturma yoluna gidilmiştir⁴. Modern anlamda milliyetçiliğin gelişmesi önce Batıda olmak üzere dünyaya etki etmeye başlamıştır. Her bir toplumun kendi özgün yapısı içinde

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE bbolat@ahievran.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-6269-5192>
DOI: 10.37879/978-975-17-6294-8.2025.667

1 Mustafa Yaşar Şahin, Fatih Yenel, Tekin Çolakoğlu, “Spor ve Milliyetçilik Etkileşimi: Ulusal Kimlik Oluşturmada Sporun Yeri ve Önemi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C 7, S. 1, 2010, s. 1247.

2 Nezahat. Altuntaş, “Yıldızı Sönmeyen Bir İdeoloji: Milliyetçilik”, *Doğu-Batı Dergisi*, S. 30. İdeolojiler 3, 2004, s. 176.

3 Sibel Özbudun, *Ayinden Törene Siyasal İktidarların Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995, s.91.

4 Eric Hobsbawm, and T. Ranger (ed.), *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, 1989, s. 1-2.

birbirinden ayrı tarihsel ve toplumsal özellikleri ile farklı biçimde gelişme göstermiştir. Bu bağlamda Milliyetçilik, en eski tarihlerden günümüze kadar olan süreçte, modern devletin temel söylemi ve toplumsal sınıfların birleşimini sağlayan ve onların siyasal süreçlere katılımına olanak veren en önemli düşünce akımlarından biri olmuştur⁵. Dolayısıyla milli devletler bir taraftan yeni sembollerini ile topluma yeni bir kimlik vermeye çalışırken, diğer taraftan da çeşitli ayrımlardan doğabilecek eşitsizlik, gerilim ve çatışmalarını “gururda, tasada ortaklık”, “milli birlik” adı altında ortadan kaldırmaya yönelmişlerdir⁶. Batı toplumları milliyetçilik yönündeki değişimlerini çeşitli sembol ve ritüellerinde uygulamaya koymuşlardır. Bu yeni yapılanma içerisinde bayrak, milli marş, milli kahramanlar gibi yeni semboller üretilmiş ve çeşitli törenler geliştirilmiştir. Geçmişteki dinî ziyafetlerin yerini Cumhuriyet şölenleri almaya başlamıştır⁷. Fransız Devrimi ile başlayan “hâkimiyetin tek kaynağı millettir” sloganıyla oluşturulan yeni tören biçimi tarihsel, dinsel ve gelenekselliklerin farklılığı sebebiyle her millette farklı şekillerde gelişmiştir⁸. Böylece milletleri tanımlayan ve onları birbirinden farklı kılan mit, anı, sembol ve değerler de farklılık göstermiştir. Örneğin Fransa’da milli hâkimiyet söylemi ve eylemleri, İngiltere de ise millileşmiş monarşi sistem ve buna bağlı olarak kraliyet törenleri ön plana çıkmıştır⁹.

Kısaca modern anlamda ilk örnekleri Batı toplumlarında Fransız Devrimi sonrasında gelişmeye başlayan milliyetçilik ve buna bağlı değişim, toplumların en eski tarihlerinden beri var olan yaşam biçimleri, geleneksellikleri ve yaptıkları törenler ile söylemlerde de büyük bir değişime sebep olmuştur. Milliyetçilik temeli üzerine oturan yeni düzende önemli günler, gurur veren, zafer kazanılan günler veya devlet kurucularını anma ve kutlama üzerine kurgulanmıştır. Bu bağlamda milliyetçilik söylemi de gelişmiş ve her bir toplumda mevcut değerlere göre şekillenmiştir. Bu söylem ve etkinlikler ise sadece milli devletin kurulduğu dönemin şartları içerisindeki siyasi yönüyle sınırlı kalmamış, kültürel, teknolojik, ekonomik ve uluslararası gelişmeler gibi faktörlerde etkili olmuştur¹⁰.

5 Erol Turan, “Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 1, S. 1, 2011, s. 138.

6 Özbudun, *age.*, s.92.

7 Hobsbawn, *age.*, s.1-2.

8 Antony D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, Ankara 2002, s.10.

9 Stanley Idzerda, “Icoclasm During the French Revolution”, *American Historical Review*, Vol. LX, 1954, s.18.

10 Rahşan İnal, “Bizim Şampiyonuz”: Spor, Milliyetçilik ve Milli Kimlik”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 23, S. 4, 2023, s.1268.

1. Spor ve Milliyetçilik

Modernist yaklaşıma göre Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan milliyetçilik anlayışı çerçevesinde ulus bilincini oluşturmak, yeni düzenin meşruiyetini sağlamak adına oluşturulmuş semboller ile milli bayram gibi unsurların yanında spor da önemli bir alanı oluşturmuştur. Spor kaynaklarda toplumsal bir kurum olarak da nitelendirilmiştir.

Toplumsal kurum, toplumdaki düzenin birçok yönünü özellikle günlük yaşantının şekillenmesinde etkili olan değerleri, beklentileri, ilgileri, çıkarları tanımlar. Ayrıca, toplumsal kurumlar bireyin toplumda nasıl davranması, tavır göstermesi konusunda eğitici bir fonksiyona da sahiptirler. Bir toplumsal kurum olarak sporda bu fonksiyonları yerine getirmektedir. Sporu anlayabilmenin ve açıklayabilmenin yolu, sporun içinde yapıldığı toplumun ideolojik ve kültürel yapılarını anlamaktan geçecektir. Aksi takdirde spora yönelen her türlü anlama edimi, sporun toplumsal yaşam ile kurmuş olduğu bağlantı içerisinde yerine getirdiği işlevleri ve ilişkileri değil, sadece görünen sportif etkinlikleri ve sonuçları açıklayabilecektir¹¹.

Yukarıdaki alıntıdan yola çıkarak, Sporun, toplumsal sınıfların yapılışında, milli kimlik kuruluşunda ve bedene ilişkin ahlaki kategorilerin oluşmasında oldukça büyük katkısı olduğu sonucuna varılabilir. Diğer taraftan bir kültürel öğe olarak tanımlanabilecek olan spor simgesel, duygusal ve ideolojik anlamlar içermektedir. Spor kültürü bu bağlamda milli kimliklerin oluşturulmasına katkıda bulunur. Spor var olabilecek küçük iç bölünmeleri aşarak milletin “biz” diyebilmesine olanak sağlamada etkin bir rol oynar¹². Bu bağlamda spor milliyetçiliğin temel ögesi “gururda ve tasada birlik” düsturuna önemli katkı sağlar. Spor dallarında elde edilen başarılar uluslararası boyutlara geldiğinde vatanseverliği ve ulusal farkındalığı arttırır. Takımlar, oyuncular, atletler, renkler gibi simgeler bir milleti temsil eden gözle görülür öğeler topluluğudur¹³. Milli birliğe duyulan ihtiyacın giderilebilmesi açısından spor önemli bir öğe olarak ele alınmıştır.

Bu çalışma, yukarıda özetlenmeye çalışılan milliyetçilik kavramı ve buna bağlı olarak sporun katkısı temasından yola çıkılarak 1938’den beri resmi olarak kutlanan Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı değerlendirmesi yapmayı amaçlamıştır. Ancak bu bayram sadece sporun milliyetçilik bağlantısı

11 Şahin, Yenel, Çolakoğlu, agm., s.1246-1247.

12 Necmi Erdoğan, Popüler Futbol Kültürü ve Milliyetçilik, *Birikim Dergisi*, Mayıs S. 49,1993, s. 26-33 naklen Şahin, Yenel, Çolakoğlu, s.1247.

13 agm., s.1247.

ile sınırlı değildir. Geniş kapsamda düşünülürse, futbol, voleybol, basketbol, atletizm gibi çok sayıda spor dalının ulusal ve uluslararası kazanılan veya kaybedilen sonuçlarının, milleti ortak duygularda birleştirmesinin dışında da anlamlar içermektedir. Dolayısıyla milli bayram olgusu, Türkiye'deki gelişimi ve araştırmaya konu edinen Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramının ilk ortaya çıkışı ve günümüze kadar gelişimi ilgili çalışmalar ve basın üzerinden örneklerle değerlendirilecektir.

2. 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı Tarihçesi

2.1. Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'deki Gelişimi

Milli devletlerin temelini atıldığı Fransız Devrimi fikirleri siyasal değişimin yanında geçmişte yapılan anma, kutlama, bayram ve benzeri etkinlikleri de etkilemiştir. Özellikle imparatorlukların yönetimi altından çıkan milletlerin büyük bir kısmı bağımsızlık ve ilerleme adına mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla bu mücadeleleri ve kahramanları ile varılan sonuçlar, bayrak, marş gibi sembollerle ifade edilmiştir. Hem bu mücadelelerin akılda kalıcı olması ve yeni değerlerin gelecek nesillere aktarılması, en nihayet yeni kurulan milli devletin meşruiyetinin sağlanması gibi faktörler “milli bayram” olgusunu doğurmuştur. Bu bağlamda önce Batıda başlayan milli bayramlar milli değer ve duyguların yansıtılmasında oldukça etkin bir araç olmuştur. Resmî kabul, resmî geçit ve çeşitli eğlence öğeleri içeren bayram kutlamaları her bir ülkenin kendi geçirdiği evreler, içinde bulunduğu şartlar ve siyasi yapılanması ile şekillenmiştir¹⁴. Giriş kısmında belirtildiği gibi Fransa'da milli hâkimiyetin vurgusu dikkat çekerken İngiltere'de kraliyet törenleri biçiminde bir görüntü olmuştur.

Türkler de Batı toplumlarında olduğu gibi en eski tarihlerinden itibaren anma, kutlama ve bayram gibi etkinlikler yapmışlardır. Bu törenler, dini inanç ve tapınmaları, hayatlarında rol oynayan nesneler ve eğlence ile ilgili unsurlar etrafında toplanmıştır. Nevruz ve İslamiyet'e geçtikten sonra dini bayram ve günleri geçmişten bugüne kadar devam kutlamaları olmuştur. Bunların dışında Osmanlı Devleti döneminde bu etkinliklerin yanında devletin varlığını ve iktidarını simgeleyen bayram ve törenler de mevcuttur. Şehzadelerin doğumlarının top atışları ile duyurulması, 17.Yüzyıldan önce şehzadelerin sancağa çıkması sebebiyle yapılan merasimler, yine şehzadele-

¹⁴ Geniş Bilgi İçin bk. Bengül Salman Bolat, *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. Ankara 2012, s. 1-9.

rin günlerce süren sünnet düğünleri, selamlık, kılıç alayı, cülus, elçi kabulü, sefere çıkış ve dönüş, dini bayramlar çeyiz ve düğün alayları, kandiller, Kadir gecesi ve Nevruz bayramı kutlamaları hem Türk kültürünün geçmişten gelen özelliklerini hem devlet iktidarını hem de İslam Kültürünün etkilerini yansıtmaktadır¹⁵. Osmanlı Devleti’nde milli bayram anlayışının gelişmesi II. Meşrutiyet döneminden itibaren gelişme göstermiştir. Türkçülük ideolojisinin ön plana çıkması ile vatan, dil, tarih ve milli iktisat düşünceleri ile milli bilinci oluşturma çabaları arasında milli bayram kutlamaları da önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu bağlamda Mebusan Meclisi’nde II. Meşrutiyetin ilan edildiği gün resmi olarak Hürriyet Bayramı olarak kabul edilmiş ve 1909’dan 1935 yılına kadar milli bayram olarak çeşitli etkinlikler ile kutlanmıştır. Diğer taraftan İstiklal-i Osmani günü, Çocuklar Bayramı, İdman ve Amele bayramları da yapılmıştır¹⁶.

Milli Mücadele döneminde ilk olarak TBMM’nin açıldığı gün olan 23 Nisan günü 1921’den itibaren “Milli Egemenlik Bayramı”, 1929’dan sonra ise Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kutlanmıştır. Cumhuriyetin ilanı sonrası ise 1925’ten itibaren 29 Ekim günü resmi olarak Cumhuriyet Bayramı adı ile “milli bayram” olarak kabul edilmiştir. Resmi Bayramlar ise 30 Ağustos Zafer Bayramı (1926) ile Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı (1938) olarak devam etmektedir¹⁷.

2.2. Gençlik ve Spor Bayramı’nın Gelişimi

Türk toplumunda ilk olarak spor, geleneksel anlamda binicilik, ok atma, güreş gibi alanlarda değer görmüştür. Osmanlı Devleti’nde ise Tanzimat dönemine kadar olan süreçte spor ilk etapta askeri talim yapmak olarak algılanmıştır¹⁸. 1839’da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile yeni bir devir başlamıştır. Daha çok dış etkenlerden kaynaklanan bu süreç, batılılaşmanın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Fransız Devrimi sonrasında milliyetçilik akımının etkisi ile Osmanlıcılık anlayışının geliştiği bu süreçte tüm alanlarda hisse-

15 Bolat, *age.*, s.15-18.

16 Mehmet Şahingöz, “Osmanlı dan Mili Mücadeleye İstiklâl i Osmânî Günü Kutlamaları”, *Yeni Türkiye Dergisi*, C 1, 1999, s. 194-201, N. Fahri Taş, “Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar”, *Türkler*, C 16, s. 353-354; Hasan Akbayrak, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Milli Bayramlar”, *Tarih ve Toplum*, S. 43, Temmuz, 1987, s.31-38; Bolat, *age.*, s. 25-33.

17 Bayram günlerinin belirlenmesi ve yapılan etkinliklerle ilgili geniş bilgi için bk. Bolat, *age.*, s. 39-59.

18 Nejla Günay, “Osmanlı Devleti’nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü” *Belleten*, C 81, S. 292, 2017, s. 918.

dilen değişim eğitim, beden eğitimi ve spor alanlarına da sirayet etmiştir¹⁹. 1869 yılında yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde, çeşitli okullarda verilecek dersler arasında erkek rüştiyelerinde jimnastik dersleri konulmuştur. 1892’de ise İstanbul’da kurulan Aşiret Mektebi’nin 1-4. Sınıflarında “Talim” ve son sınıflara “Ayak Talimi” dersleri yer almıştır. Devamında 1904 yılında ise rüştiye ve idadilerin tüm sınıflarına haftada 1-2 saat beden eğitimi dersleri konulmuştur²⁰.

II. Meşrutiyet dönemi Türkçülük ideolojisi gereği dönemin koşullarına bağlı olarak beden eğitimi anlayışında da değişiklik başlamıştır. Özellikle sağlıklı, güçlü ve rejimin güvenebileceği vatandaşların yetiştirilmesi vurgusu dikkat çekmektedir. Genel anlamda, Jimnastik, beden eğitimi izcilik ve askeri talimler milliyetçiliğe hizmet aracı olarak yorumlanmıştır²¹. Geleneksel sporlardan modern sporlara geçişte futbolun ön plana çıkmaya başladığı ama bunun yanında kriket, patenli hokey, çim hokeyi, patinaj gibi farklı dallar ile izcilik örgütlenmesi gibi branşlar bu döneme denk gelmiştir. Bu gelişmeler bir taraftan Osmanlı toplumunun modernleşmesi, diğer taraftan da milliyetçiliğin yerleştirilmesine zemin oluşturmuştur. II. Meşrutiyet, spor da kurumsallaşma açısından da önemli adımların atıldığı dönem olmuştur. Daha önceden gayri resmi olarak izin alınmasına gerek olmadan kurulan spor kulüpleri (Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş gibi) de 1909’da çıkarılan yasa ile resmen tescil edilmişlerdir²².

Gençlik ve Spor Bayramının kökenini oluşturduğunu söylenebilecek olan “idman Bayramı” da ilk defa bu dönemde kutlanmıştır. Bu bayram daha önce bahsi edilen sporun milli duyguları beslemedeki öneminin yanı sıra gençliğin canlılığı, bir bakıma güç gösteri olarak da algılanabilir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin dağılma sürecine denk gelen bu yıllarda Batıdaki örneklerine de bakılarak kurgulanmıştır. İdman Bayramı ilk olarak 29 Nisan 1916 yılında Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in teşebbüsü ile Kadıköy’de bulunan İttihat Spor

19 Emrah Özer, Mehmet Gül, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat’tan II. Meşrutiyete Sporda Batılılaşma Hareketleri”, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi* C 1, S. 1, 2020, s.46.

20 Günay, agm., s. 918-919.

21 Sabri Özçakar, İbrahim Yıldırım, “II. Meşrutiyet Dönemi Beden Eğitiminde Çağdaş Dönüşümler (1908-1918)”, *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C 14, S. 1, 2016, s.16.

22 Suha Karaca, “II. Meşrutiyet’ten Erken Cumhuriyet Dönemine İstanbul’da Sporun Yapılanması (1908-1938)”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 2023, s. 488.

Kulübünün çayırında yapılmıştır²³. Selim Sırrı Bey, İdman ve ilkbahar Talebe Bayramlarını her yıl tekrarlamak, coşkuyu arttırmak ve kalıcılığını sağlamak amacıyla tüm gençlerin hep bir ağızdan söyleyebileceği bir marş bulma yoluna da gitmiştir. Yapılan araştırmaların sonucunda, İsveçli Felix Karling’in bestesi “Şakıyan Üç Genç Kız”, “Gençlik Marşı” adıyla Türkçeye uyarlanarak, ilk defa 1916 yılında idman Bayramında söylendiği bilgisine ulaşılmıştır²⁴. 1917 yılında idman Bayramı aynı yerde ikinci kez kutlanmıştır. Bu kutlamada 1916 yılındaki etkinliklere ilaveten, ilk yardım gösterileri de yapılmıştır. Yüksek atlama, sırıkla atlama, cirit atma, disk atma, 100 m ve 800 m koşuları ile bisiklet yarışları da gerçekleştirilmiştir. İdman Bayramı 1917 yılından sonra savaş sebebiyle bir daha kutlanamamıştır²⁵. Cumhuriyet ilan edildikten sonra yine Selim Sırrı Bey’in teşebbüsü ile 1917’den beri yapılamayan Jimnastik şenliklerinin resmi olarak başlatılması yönünde girişim olmuştur. Böylece 10 Mayıs 1928’de Ankara’da I. Jimnastik şenliklerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa’da şenlik alanına gelmiş gösterileri seyretmiş ve öğrencileri tebrik etmiştir²⁶. Yapılan araştırmalarda bu şenliklerin her yıl aynı tarihlerde olmamak üzere 1936’ya kadar devam ettiği, bu tarihten sonra ise 19 Mayıs kutlamaları içinde yapıldığı belirtilmektedir²⁷.

2.3. 19 Mayıs Gününün Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı Olarak Kabul Edilmesi ve İlk Kutlamalar

Mustafa Kemal Paşa’nın 19 Mayıs 1919 günü Samsun’a ayak bastığı gün Millî Mücadele’nin başlangıcı, dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin temelinin atıldığı gün olarak yorumlanır. Dolayısıyla bu bir “başlangıç” tır. Bu başlangıç ise gençlikle bütünleştirilmiş, heyecan, zindelik, çeviklik gibi gençlikle özdeşleştirilerek spor bayramı olarak kabul edilmiştir.

Samsunlular, 1926’da 19 Mayıs’ı “Gazi Günü” ilân ederek kutlama törenleri düzenlemişlerdir. Bundan sonra 19 Mayıs, programlı törenlerle her sene

23 Selim Sırrı Tarcan, *Hatıralarım*, Türkiye Yay. İstanbul 1946, s.46-49.

24 Bu şarkının seçilmesinde, Türkiye’nin uluslararası spor organizasyonlarında, kulüplerin kurulması, bayram kutlamaları gibi birçok alanda temellerini atan Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in “beden terbiyesi” eğitimini İsveç’te yapmasının etkisi olduğu söylenebilir.

25 Özbay Güven, “19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı’nın Tarihsel Arka Planı Osmanlı’dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları, *Toplumsal Tarih*, C II, S. 65, Mayıs 1999, s.33-34.

26 agm., s.34.

27 Jimnastik Şenlikleri ile ilgili geniş bilgi için bk. Saniye Tur, *1930-1960 Döneminde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2013, s.13-19.

kutlanmaya devam etmişler aynı zamanda da bugünün resmi bir bayram olarak kabul edilmesi için çalışmışlardır²⁸.

Tüm bunların dışında, 19 Mayıs Atatürk için de önemli bir tarih olmuştur. Birçok olayın yanı sıra, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci içinde kendisinin oynadığı rolü de anlattığı Nutuk adlı eserine başlangıç tarihi olarak 19 Mayıs tarihini vermiş, ayrıca bu tarihin kendisinin doğum günü olarak belirlenmesine de itiraz etmemiştir. Dolayısıyla 19 Mayıs gününün ulusal düzeyde kutlanan bir bayram olarak kabul edilmesinde, Atatürk'ün bu tutumunun da etkisinin olduğu ileri sürülebilir²⁹.

19 Mayıs gününün milli bir spor günü olarak kutlanmasında ilk girişimin, Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nden geldiği, bu kulübün "Atatürk Spor Günü" organize etmek için Galatasaray ve Fenerbahçe kulüpleri ile de görüş birliğine vardığı anlaşılmaktadır. 24 Mayıs 1935'te verilen bu kararda günün ismi "Atatürk Günü" olarak tasarlanmıştır. Bununla paralel olarak, 1924 yılından beri yapılmakta olan "Spor Kongresi'nin 1935 yılındaki toplantısında, Türkiye idman Cemiyetleri İttifakı'nın kuruluşunda önemli katkıları olan Ahmet Fetgeri Bey, "Atatürk Günü'nün" tüm gençliğe mal edilmesi için "19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı" adıyla her yıl kutlanmasını teklif etmiştir. Bu teklif kabul edilmiş ve Mustafa Kemal Paşa'ya sunulmuştur³⁰. Ancak 1935 yılında "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında" çıkarılan Kanun'da 19 Mayıs günü resmi bayram olarak ifade edilmemiştir³¹. Bir yıl sonra ise Atatürk Günü'nün her yıl düzenlenmesini isteyen Beşiktaş Jimnastik Kulübü, Nisan 1936 da Ankara'da toplanmış olan Türkiye İdman Cemiyetleri ile İttifakı'nın 8.Spor Kongresinde, konuyu tekrar dile getirmiştir. Kulüp adına Ahmet Fetgeri Bey, Atatürk Günü'nün tüm Türk gençliğine mal edilmesi için "19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı" adı ile her yıl yapılmasını teklif etmiş ve bu teklif kongre üyelerince kabul edilmiştir. Kongrenin bu teklifi Cumhuriyet Halk Partisi'nin 19 Mayıs gününü bayram olarak kabul etmesine yol açan bir gelişme olmuştur³². 2 Mayıs 1936 tarihinde alınan bir kararla

28 Hakan Uzun, "Milletin İradesi ile Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanışı", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C 6, S. 24, Kış 2010, s.111.

29 agm., s.112-113.

30 Nevin Yurtsever Ateş, "Resmen Bayram Olmadan Önceki 19 Mayıs Kutlamaları, 19 Mayıs Nasıl Bayram Oldu", *Toplumsal Tarih*, S. 113, 2003, s.34.

31 Dursun Ali Akbulut, "Samsun'un Gazi Günü ya da 19 Mayıs Bayramı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 33, C 11, Kasım 1995, s.778.

32 Süleyman İnan, "19 Mayıs Günü'nün Bayramlaşması", *Bilgi ve Bellek, İstanbul Bilgi*

idman şenliklerinin yurdun dört bir yanında Atatürk’ün Samsun’a ayak bastığı tarihi yıldönümünde yapılmasına karar verilmiştir. Maarif Vekaleti’nin aldığı bu karardan sonra ise İstanbul gazeteleri 10 Mayıs günü yapılması kararlaştırılmış olan 9. jimnastik şenliklerinin 19 Mayıs’ta gerçekleştirileceğini duyurmuştur³³.

Basında, ilk kutlamaların, “Atatürk Spor Günü” başlığı altında, törenlerin spor kulüplerinin saat 10.30’da Taksim Abidesi’ne çelenk koyma ile başladığı belirtilmiştir. Haberde, Fenerbahçe Stadının öğleden sonra tüm halka açıldığı Beşiktaş ve Güneş Kulübü’nün futbol maçı yaptığı bilgisi verilmiştir. Programın öğleden sonraki kısmına halkın çok kalabalık bir biçimde katıldığı dikkat çekmektedir³⁴. İstanbul dışında yapılan kutlamalar ile ilgili olarak Halkevlerinde söylevler verildiği ve temsiller oynandığı bilgisi mevcuttur³⁵. Spor kulüplerinin İstanbul’da olması ve kulüplerin tüm spor dalları ile gösteriler yapması buradaki törenlerin daha yüksek katılımlı ve renkli olduğunu göstermektedir.

1936’dan itibaren kutlamaların resmileştiği ve CHP’nin törenlere yönelik bir genelge yayınladığı görülmektedir. Genelgede, son spor kongresinde 19 Mayıs tarihinin spor bayramı olarak kutlanmasına karar verildiği hatırlanmış ve jimnastik şenliklerinin Kültür Bakanlığı tarafından yürütüleceği belirtilmiştir. Genelgeye göre, törenler; tüm ülkede öğrenciler ve sporcular sahalarda jimnastik gösterileri, sokaklarda yürüyüş yapacak ve kutlamalara Halkevleri de katılacak şeklinde düzenlenmiştir³⁶. Bu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere 1936’dan itibaren 19 Mayıs bayramı bilinen kutlama tarzına girmeye başlamıştır.

Basında ağırlıklı olarak yine İstanbul’daki kutlama haberleri yer almıştır³⁷. Daha önce de belirtildiği gibi spor kulüplerinin bisiklet, kürek yarışları, futbol karşılaşmaları gibi spor faaliyetleri ve çeşitli eğlenceler düzenlemeleri dikkat çekici olmuştur.

Üniversitesi Türk Devrim Tarihi Çalışmaları Dergisi, 2, (3), s.47-48.

33 Saniye Çetinkaya, Doğan Duman, “Basında Demokrat Parti Dönemi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal Of Modern Turkish History Studies*, XIX/38 (2019-Bahar/Spring), s.247; Demo Ahmet Aslan, *Cumhuriyet’in Törensel Meşruiyeti: Ulus Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2011, s.95.

34 *Tan*, 25 Mayıs 1935; *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1935.

35 *Tan*, 25 Mayıs 1935.

36 BCA, 490 01 3 12 34 /14.05.1936.

37 Kutlama ayrıntıları için bk. Uzun, agm., s.115-117.

1937 yılında da bir talimatname yayınlanmış, Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs gününün önemine vurgu yapılmış, tüm il ilçe ve köylerde 19 Mayıs gününün kutlanması istenmiştir. Kutlamaların radyodan da yayınlanacağı, programların Ankara'da dahiliye vekili ve CHP sekreteri tarafından il ve ilçelerde ise vali ve kaymakamlar tarafından verilecek söylevlerle başlaması gerektiği bildirilmiş, milletin Atatürk'e saygılarını sunduğu telgraflar çekmesi istenmiştir³⁸. Basından anlaşıldığı kadarı ile kutlama ve etkinlikler talimatta belirtildiği gibi yapılmıştır. Ayrıca bu yıl diğer resmi ve milli bayramlarda olduğu gibi 19 Mayıs bayramı günler öncesinden hazırlık haberleri ile verilmeye başlanmış ve bayram günü gazete manşetleri daha genişçe bu konuya ayrılmıştır. Köşe yazılarının da yazıldığı gazete örnekleri görülmektedir³⁹.

19 Mayıs kutlamaları 1938'de Atatürk'ün ölümünden altı ay kadar önce önceliklere benzer nitelikte talimat ile son defa kutlanmış⁴⁰ ve nihayet 20 Haziran 1938 tarih ve 3466 sayılı kanun ile 2739 sayılı kanunun 2. Maddesine G) Gençlik ve Spor Bayramı; Mayıs'ın 19.'ncü günü resmi bayramımızdır denilerek "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında" ki kanuna eklenmiştir⁴¹.

2.4. Resmi Olarak Kabul Edildikten Sonra Yapılan Kutlamalar

19 Mayıs Atatürk'ün doğum günü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk adımı, gücün, zindeliğin sembolü; gençlik ve spor olarak kabul edildiği için "Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı" ismini almıştır şeklinde bir yorum yapılabilir. Tüm bu özellikleri ile bakıldığında diğer bayramlardan daha kapsamlı özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda kutlama şekli de daha renkli ve hareketli olmuştur⁴². 1970'lere kadar şehirlerin caddelerinde yapılan geçitlerle hatırlarda kalmıştır⁴³. Bu yıllardan sonra 2010'lu yıllara kadar Cumhurbaşkanlarının Ankara'daki tören ve kutlamalara katıldığı, diğer şehirlerde de stadyumlarda spor, dans ve benzeri renklilikteki gösteriler devam

38 BCA, 490 3 15 18/11.05.1937, Uzun, agm., s.117.

39 *Cumhuriyet*, 18-19,20 Mayıs 1937; *Ulus*, 14-20-21 Mayıs, 1937; *Tan*, 12, 18, 19, 20 Mayıs 1937; Uzun, agm., s.119-121.

40 Uzun, agm., s. 121-123.

41 *Resmî Gazete*, "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanun'a Ek Kanun", Kanun No 3466, Kabul Tarihi 20 Haziran 1938, S. 3950; *TBMM Zabıt Ceridesi*, C 18, Devre:5, s.904; *Düstur*, 3. Tertip, C 19, Kanun No. 3466, Kabul Tarihi, 20 Haziran 1938.

42 Bk. Ek.1.

43 Bk. Ek.2.

etmiştir. Son olarak 2012’de yürürlüğe giren kanunla⁴⁴ stadyumlarda yapılan kutlamalar sonlandırılmış ve açık alanlarda halkın katılımına açık şekle dönüşmüştür.

Resmi olarak bayram ilan edildikten sonra dikkat çeken etkinliklerden birisi “Gençlik bayrak koşusu” olmuştur. Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü bugünün önemine dikkat çekerek, Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekilerin Samsun’dan Ankara’ya giderken geçtikleri her vilayette gençlerin bayrağı değiştirerek ulaşması şeklinde bir planlama yapılmıştır. İlk uygulaması 1941 yılında olmuş ve 1944’te bu güzergâha Hatay- Ankara, Erzurum- Ankara, Samsun-Ankara ve Edirne- Ankara hatları da eklenmiştir. İlerleyen yıllarda ise tekrar eski güzergâha geçilmiştir⁴⁵.

1939-1945 yılları II. Dünya Savaşı ile geçen devredir. İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı olduğu 1950 yılına kadar geçen süreçte, 19 Mayıs kutlamaları dönemin özelliklerini yansıtır nitelikte olmuştur. Bu yıllarda kutlamalar genel olarak birbirine benzer şekilde devam etmiştir. Beden Terbiyesi Umum Direktörlüğünün hazırladığı programa göre, bayram günü öncesinden kulüplerin ve sporcuların bayrama nasıl katılacakları, resmi geçitte hangi sıranın takip edileceği bildirilmiştir. Her yıl kaç öğrencinin törenlere katıldığı bilgisi verilmiştir. Törene katılacak olanların sporcu ve öğrenciler tören alanına gelmeden önce marşlar söyleyerek cadde ve sokaklardan geçecekler, Atatürk Anıtına çelenk bırakılacak ve son olarak 18 Mayıs’ta genel provasını yaptıkları gösterilerini sunacaklardır. Törenler esnasında günün anlam ve önemini belirttikleri konuşmalar yapılacak ve şiirler okunacaktır. Tüm şehir ve kasabalar bayram gününde bayraklarla süslenecek, gece aydınlatmalar yapılacak, dükkân ve mağaza vitrinleri de aynı şekilde süslenecektir gibi bilgiler görülmektedir⁴⁶. Ayrıca Atatürk’ün

44 Resmi Gazete, S. 28283, Karar S. 2012/3073, 05 Mayıs 2012.

(1) Atatürk’ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı 19 Mayıs günü, Atatürk’ün 19 Mayıs 1919’da Samsun’da karaya çıktığı saat olan 07.00’de başlar ve saat 24.00’te son bulur.

(2) Gençlik ve Spor Bakanı, günün anlam ve önemini belirten mesajını medya aracılığıyla bildirir.

(3) Gençlik ve Spor Bakanı bir il törenine katılır.

(4) Atatürk anıt veya büstüne gençlik hizmetleri ve spor müdürlüğü, bulunmaması halinde mülki amirin görevlendireceği bir müdürlük tarafından çelenk konulur. Çelenk konulduktan sonra İstiklal Marşı ile birlikte bayrak göndere çekilir.

(5) Kutlama komitelerince hazırlanan programda yer alan diğer faaliyetler uygulanır. Programda tören geçişi ve tebrikata yer verilmez.

45 Güven, agm., s.38.

46 BCA, 030 10 145 38 3, 05.05.1939; BCA, 30-10-0-0 145 39 1, 30.04.1940; BCA, 030

Samsun'a ayak bastığı saat 07.00'de 21 pare top atışı yapılacağı da ifade edilmiştir⁴⁷. Birbirine benzer nitelikte olan bu törenlere ek olarak 1940'ta Milli Piyango İdaresi bugüne dair özel bir çekiliş düzenlemiştir. Basında halkın bu çekilişe büyük ilgi gösterdiği ve biletlerin kısa sürede tükendiği bilgisi verilmiştir⁴⁸. 1943'ten itibaren Milli Şef İsmet İnönü'ye sunulmak üzere sınır toprağı getirme töreni başlamıştır. Bu yıl yapılan törenlerde, toplanan toprak gittiği her yerde coşkuyla karşılanmıştır⁴⁹. İstanbul'da yapılan törenlerde basında genişçe yer tutmuştur. Genel itibarıyla Kadıköy Fenerbahçe ile Beşiktaş Statlarında yapılacak olan gösteriler ile ilgili haber ve görüntüler günler öncesinden verilmeye başlamıştır⁵⁰. Falih Rıfkı Atay, 19 Mayıs'ın 25. Yıldönümünde "19 Mayıs" başlıklı bir eser hazırlamıştır. Ulus gazetesi, bu eserin Atatürk'ün milli mücadelede İstanbul'a gelişiyle Anadolu'ya çıkışı arasında yaşadıklarını hiç yayınlanmamış anıları üzerinden oluşturulduğunu belirtmiştir⁵¹.

1939-1945 yılları arasında birbirine benzer nitelikte kutlanan 19 Mayıs Gençlik ve Spor bayramlarına her geçen yıl ilginin daha fazla arttığı tespit edilmiştir. Bu yıllarda II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği düşünülürse gençliğin disiplini, gücü ve sağlıklı olmasına dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda gençliğin kalabalık bir biçimde yürüyüş yapması hep bir ağızdan marşlar söylemesi bir bakıma güven telkin etme amacı taşımıştır. Ayrıca kutlamalarda İnönü'ye yönelik sevgi ve bağlılık da dikkat çeken hususlardır. Gençlik bayrak koşusu ise Türk gençlerinin milliyetçilik duyguları ile geçmişi unutmayıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamalarını canlı tutması olarak değerlendirilebilir⁵².

1946 ve sonrası yıllar artık çok partili siyasi hayata geçiş dönemidir. Demokrat Parti'nin kurulmasından, 1950'de iktidara gelinceye kadar süreçte, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramları kutlamaları önceki yıllardan çok farklı olmamıştır. Basında yine Ankara ve İstanbul'da yapılan kutlamalar ağırlıklı olarak yer almıştır. Ankara'da törenler, çoğunlukla 19 Mayıs Stadyumunda, İstanbul'da ise 1947'den itibaren İnönü Stadyumunda yapılmıştır. Daha önceki yıllarda

10 145 40 3, 03.05.1941.

47 Tur, *agt.*, s. 89.

48 Ulus, 16 Mayıs 1940.

49 Ulus, 12 Mayıs 1943, Geniş bilgi için bk. Tur, *agt.*, s. 96-97.

50 Cumhuriyet, 5 Mayıs 1944.

51 Ulus, 1 Mayıs 1944.

52 Bayram kutlama ve törenleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Tur, *agt.*, s.89-120.

çok önemle bahsedilen Gençlik ve bayrak koşusu ile ilgili haberler azalmaya başlamıştır. Daha öncekilere farklı olarak bu yıllarda özellikle Harp Okulu öğrencilerinin gösterileri ön plana çıkmıştır⁵³. Ayrıca çok partili hayata geçmiş olmanın da etkileri görülmektedir. Örneğin basında, 1949 yılında bayram programı dâhilinde İsmet İnönü’nün yapmış olduğu konuşma siyasi bulunmuştur. Haberde, İnönü’nün bugüne kadar Cumhurbaşkanı olarak hep yol gösterici konuşmalar yaptığını ancak son konuşmasının iktidarda kalmak için siyasi içerikli olduğu yorumu yapılmıştır⁵⁴.

1950 seçimleri sonrasında iktidara gelen DP’nin ilk yıllarındaki 19 Mayıs kutlamaları da daha önceki yıllardan çok da farklı olmamıştır. Ancak DP döneminin ikinci yarısından itibaren yaşanmaya başlanan ekonomik ve toplumsal sıkıntılar, 19 Mayıs kutlamalarına da yansımış ve hazırlıklar her geçen yıl daha da özensiz bir hale gelmiştir. Geçmiş yıllarla kıyaslandığında basında bu dönemde bayram ile ilgili haberlere daha az yer verilmeye başlanmıştır. Örneğin geçmiş yıllarda bayram kutlamaları çerçevesinde gerçekleştirilen “Gençlik ve Bayrak Koşusu” basında geniş yer bulurken söz konusu yıllarda bu koşuya çok sınırlı biçimde yer verilmiştir. Ayrıca geçmiş yıllarda bayram hazırlıkları ile ilgili haberler günler öncesinden verilmeye başlanmakta, bayram günü gazetelerde bayram kutlamaları ile ilgili tam sayfa haberlere ve fotoğraflara yer verilmekteydi. 19 Mayıs sonrasındaki günlerde de basında haberler yer almaya devam etmekteydi. Bu dönemde bayram kutlamalarının programlarında önemli değişiklikler yapılmamakla birlikte bayram ile ilgili haberlerde ve bayram coşkusunda azalma olduğu gözlenmiştir⁵⁵. DP döneminde Anıtkabir’in tamamlanması ile bayram günleri burayı ziyaret etme geleneği başlamıştır⁵⁶. Kutlamalarda, gençlik örgütleri ön plana çıkmaya ve çeşitli etkinlikler düzenlenmeye başlamışlardır. DP dönemindeki bayram kutlamalarına ilişkin bir başka gelişme ise 1950-1953 yılları arasında devam eden Kore Savaşı’nın, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarında yer almasıdır⁵⁷. Ayrıca 1954’ten itibaren Kıbrıs sorununun Türkiye’nin gündemine girmesiyle birlikte 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarında Kıbrıs da yer almaya başlamış ve Kıbrıs’taki bayram kutlamalarına

53 Tur, *agt.*, s.135.

54 *Cumhuriyet*, 21 Mayıs 1949.

55 Çetinkaya- Duman, *agm.*, s.256.

56 Bolat, *age.*, 297.

57 *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1951.

basında yer verilmiştir⁵⁸. Görüldüğü gibi bu süreçte yaşanan dış gelişmeler bayram kutlamalarına da etki etmiştir.

1960 yılında ise Ankara’da yapılacak olan törenler öncekilerden farklı olarak sıkıyönetim altında başlamıştır. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından hazırlanmış olan programa göre, sabah 07.00 de 21 pare top atışı yapılacak, Milli Eğitim Bakanı radyo konuşması ile 19 Mayıs’ın önemini anlatacak, okullardan ve spor kulüplerinden seçilen bir grup Anıtkabir’e çelenk koyacak ve önceki yıllardan farklı olarak Samsun’dan getirilen bayrak Çankaya Köşkünde cumhurbaşkanına sunulacak şeklinde yapılmıştır. Ancak ülkenin karanlık bir dönemden geçtiği belirtilerek bu törenler 24 ve 26 Haziran’a ertelenmiştir⁵⁹.

1970’li yıllarda bayram kutlamaları dönemin olayları ve siyasi çekişmelerinden etkilenecek devam etmiştir. Gazetelerde stadyum görüntüleri ile “19 Mayıs’ı kutladık” başlıkları altında küçük sütunlarda yapılan etkinlikler anlatılmıştır⁶⁰. Dönemin çekişmeleri demeçlere yansımıştır. Örneğin 1975’te Bülent Ecevit, konuşmasında gençlerimizin can güvenliği kalmadı vurgusu yapmıştır⁶¹. Benzer bir şekilde Yargıtay, Danıştay ve Yüksek Hâkimler Kurulu Başkanları protokolün Anayasaya aykırı olarak düzenlendiği gerekçesi ile davetiyeleri geri göndermişlerdir⁶².

1981 yılına gelindiğinde ise çıkarılan 2429 sayılı kanun ile bayramın ismi, 19 Mayıs “Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı” olmuştur. Yine 1 Ekim 1981 günü yayınlanan Resmî Gazetede de başkentte ve diğer yerlerde bayramın nasıl kutlanacağına dair program yayınlanırken bu kutlamaların Gençlik ve Spor Bakanlığınca organize edileceği açıklanmıştır⁶³. Bundan sonra uzun yıllar boyunca devam edecek program şu şekilde düzenlenmiştir.

“Bayram, Atatürk’ün 19 Mayıs 1919’da Samsun’da karaya çıktığı saat olan 07.00’de başlar ve 19 Mayıs günü saat 24.00’de son bulur. 19 Mayıs günü saat 07.00’de yalnız Ankara ve Samsun’da 21 pare top atışı yapılır. A. Başkent’te: a. Anıtkabir’e çelenk koyma töreni ve İstiklâl Marşı ile bayrağın göndere çekilmesi, b. Bayramın açış konuşması, İstiklâl Marşı ile bayrağın göndere çekilmesini müteakip bayramın açış konuşması, Gençlik ve Spor Bakanı

58 *Milliyet*, 18 Mayıs 1959.

59 *Milliyet*, *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1960; Çetinkaya- Duman, agm., s.260.

60 *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1974.

61 *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1975.

62 *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1976.

63 Bolat, *age.*, s.45.

tarafından tören alanında yapılır. c. Gençlik adına konuşma yapılması ve şiir okunması, Gençlik adına, bir öğrenci tarafından konuşma yapılır ve bir öğrenci tarafından da şiir okunur. ç. Atatürk’ün Gençliğe Hitabesinin okunması, Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi okunur ve Gençlik Atatürk’e cevap verir. d. Samsun’dan getirilen bayrağın kabul töreni, Samsun’dan getirilen bayrağın Devlet Başkanına sunulmasından sonra şeref çağrısı yapılarak Gençlik Marşı söylenir) Tören geçişi, Tören geçişi alt komitece tespit edilen sıraya göre yapılır. f. Gösteriler, Gösteriler alt komitece önceden tespit edilen şekilde yapılır. g. Programda yer alan diğer faaliyetler uygulanır. Günün anlam ve önemine uygun olarak, halk oyunları, konferanslar, sergiler, yarışmalar, tiyatro, bale, konser gibi çeşitli faaliyetlere yer verilir.

B.Başkent Dışında: a. Atatürk Anıt ve Büstlerine çelenk koyma töreni ve İstiklâl Marşı ile bayrağın göndere çekilmesi, b. (Değişik: 11.4.1984- 8417933 K.) Bayramın kutlanması, Mahalli Mülkiye Amiri yanında, Garnizon Komutanı veya Temsilcisi, Belediye Başkanı, Milli Eğitim Müdürü ve Beden Terbiyesi bölge Müdürü olduğu halde, törene katılanların ve halkın bayramını kutlar. İstiklâl Marşı ile bayrak göndere çekilir. c. Bayramın açış konuşması, Mahalli Mülkiye Amiri veya Kutlama Komitesince görevlendirilecek kişi tarafından yapılır. ç. Gençlik adına konuşma yapılması ve şiir okunması, Gençlik adına programda gösterilen konuşma yapılır ve şiirler okunur”⁶⁴.

1982’den 2000’li yıllara kadar geçen süreçte, 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı yukarıda verilen program doğrultusunda devam etmiştir. Basında verilen haberlerde daha öncekilerde olduğu gibi siyasi gelişmeler, çekişmeler ve dış politikadaki olaylar gölgesinde devam etmiştir.

1980 askeri müdahalesi sonrasında 1982’de dönemin devlet başkanı Kenan Evren, vermiş olduğu demeçte, 1980 öncesi olaylara atıf yaparak “Anarşiye yuvarlanan gençlerde ders alalım” diyerek 12 Eylül gününün bütün ülkede güven ve emniyet sağladığını ifade etmiştir⁶⁵. Aynı biçimde takip eden yıllarda stadyum gösterilerinden görsellerle benzer mesajlar devam etmiştir⁶⁶.

1990’lı yıllarda programlarda büyük değişiklikler olmazken iktidar, muhalefet çekişmeleri bayram kutlamalarını gölgelemiştir. Basında da ilginin iyice azaldığı bu yıllarda örneğin Cumhurbaşkanı Turgut Özal Anıtkabir ve

64 Resmi Gazete, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun, Kanun No. 2429, Kabul Tarihi 17.03.1981, S. 17284.

65 Cumhuriyet, 20 Mayıs 1982.

66 Cumhuriyet, 20 Mayıs 1983-1989.

19 Mayıs Stadyumundaki törenlere katılırken, dönemin muhalefet Partisi liderlerinden Erdal İnönü, Samsun'daki törenlere, DYP Lideri Süleyman Demirel ise parti üyeleri ile birlikte farklı bir zamanda Anıtkabir'i ziyaret etmiştir⁶⁷. 18 Mayıs 1996 da dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e yönelik bir suikast girişimi olmuştur. Bu olay hemen ertesi gün kutlanan 19 Mayıs bayramında etkisini göstermiştir. Basında törenler esnasında halkın Demirel'e "Türkiye seninle gurur duyuyor" sloganları eşliğinde sevgi gösterileri yaptığına dair haberler yer almıştır⁶⁸. 1997'de Cumhuriyet Gazetesi Türkiye'de irtica tehlikesinin arttığını ve 19 Mayıs törenlerinde halkın bu konudaki duyarlılığından dolayı daha coşkulu olduğunu ifade etmiştir⁶⁹. Ayrıca laiklik mesajları da dönemin çekişmelerini yansıtır nitelikte olmuştur⁷⁰.

2000'li yıllarda Türkiye'deki siyasi çekişmeler en üst boyutlara çıkmış ve 3 Kasım 2002'de yapılan genel seçimler sonucunda, uzun bir süredir devam eden koalisyon dönemi yerini Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarına bırakmıştır. 2012 yılına kadar olan süreçte iktidar ve muhalefet arasındaki gerilim 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramlarına da etki etmiştir. Örneğin dönemin Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'in bu bayramı stadyumlardan kaldırılma görüşüne destek vermesi ağır bir biçimde eleştirilmiş, gençlerin gösterileri "yaşatıyorlar, yüceltiyorlar" şeklinde yorumlanmıştır⁷¹. Dönemin en fazla tartıştığı türban sorunu da gündeme gelmiş ve 2004 yılında Balıkesir'de yapılan gösterilerde siyah çarşaf benzeri kıyafetler kullanılmış, bu kıyafetler gösteri esnasında çıkarılarak karanlıktan aydınlığa söylemi ile cumhuriyetin kazanımları olarak yorumlanmıştır⁷².

2012'de bayram kutlamalarının stadyumlardaki kısmına son verilinceye kadar bu çekişmeler en üst seviyeye çıkmıştır. Yeni düzenleme o günün basınında yine iktidar veya muhalefet taraftarı olmalarına göre yorumlanmıştır. Bu bağlamda Yeni Şafak Gazetesi yeni uygulama ile asıl şimdi doğru kutlama biçimi olduğunu yazarken⁷³, Cumhuriyet gazetesi bu uygulamayı çok sert bir biçimde eleştirmiştir⁷⁴.

67 *Cumhuriyet*, 20 Mayıs, 1991.

68 *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1996.

69 *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1997.

70 *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1999-2000.

71 *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 2003.

72 *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 2004.

73 *Yeni Şafak*, 20 Mayıs 2012.

74 *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 2012.

19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı 2012’den beri bu çekışmeler arasında yapılmaktadır. Bugün geline nokta geçmiştaki tüm anlamlarından farklı olarak ülkede bir kesimin çok sahiplenerek renkli görüntü ve kalabalıklar ile sürdürmeye çalıştığı, diğer bir kesimin ise eleştirileri ile devam etmektedir.

Sonuç

Atatürk’ün 19 Mayıs 1919 günü Samsun’a geldiği gün Milli Mücadele’nin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti’nin temelini atıldığı tarih olarak yorumlanmıştır. Tüm bunlara ek olarak Atatürk’ün bizzat kendi doğum gününün de bugün olduğunu ifade etmesi 19 Mayıs’ın bir “başlangıç” olarak nitelendirilmesini sağlamıştır. Gençlik ise hayata başlangıç olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda gençlik dönemi insan hayatındaki en hareketli, sağlıklı ve verimli olduğu devredir. Aynı zamanda sporun gençlik ve sağlıkla ilgili bağlantısı bir tarafa milliyetçilik açısından da değerlendirildiğinde özellikle milleti aynı duygu ve heyecanda birleştiriciliği bu bayramı daha özel kılmaktadır. Çok sayıda anlamı içeren 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramının kökeni Türk milliyetçiliğinin yeşermeye başladığı II. Meşrutiyet dönemine kadar gitmektedir. Sonraki süreçte Samsunluların Atatürk’ün buraya geldiği gün olarak yerel düzeyde kutladıkları şekle dönüşmüştür. Ancak bugünün özelliklerinin tüm ülkeyi ilgilendirmesi milli bayrama dönüşmesinde etkili olmuştur. Zaman içinde spor bayramı en son olarak da doğum günü olması sebebiyle Atatürk’ü anma ekleme yapılarak diğer bayramlardan daha hareketli, renkli spor ve benzeri gösterilerle devam etmektedir.

Ancak geçmişten başlayarak günümüze kadar olan süreçte, bu bayram da günlük siyasi olaylar, iç ve dış politikadaki gelişmelerden nasibini almıştır. Özellikle Türkiye’de çok partili siyasi hayata geçişten itibaren İktidar- muhalefet çekışmelerinin etkisi görölmektedir. Geçen zaman içinde ülkedeki olaylar ile bağlantılı olarak bu çekışmeler giderek artmıştır.

İçinde bulunduğumuz 2000’li yıllar ise 19 Mayıs günü kutlamalarının en fazla tartışıldığı dönem olmuştur. Günümüzdeki kutlamalar, geçmiş ile karşılaştırıldığında oldukça radikal bir değişiklik; tüm ülkede yapılan ve kutlamaların en fazla ilgi çeken kısmı olarak kabul edilen stadyum gösterilerinin kaldırılması şeklinde önemli bir farklılıkla devam etmektedir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

BCA 490 01 3 12 34 /14.05.1936.

BCA, 490 3 15 18/11.05.1937.

BCA, 030 10 145 38 3, 05.05.1939.

BCA, 30-10-0-0 145 39 1, 30.04.1940.

BCA, 030 10 145 40 3, 03.05.1941.

Resmi Yayınlar

Düstur, 3. Tertip, C 19, Kanun No; 3466, Kabul Tarihi, 20 Haziran 1938.

Resmî Gazete, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanun’a Ek Kanun”, Kanun No. 3466, Kabul Tarihi 20 Haziran 1938, S. 3950.

Resmî Gazete, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun, Kanun No. 2429, Kabul Tarihi 17.03.1981, S. 17284.

Resmî Gazete, S. 28283, Karar Sayısı 2012/3073, 05 Mayıs 2012.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 18, Devre:5.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Kitaplar/ Tezler

Aslan, Demo Ahmet, *Cumhuriyet’in Törenselleştirilmesi: Ulus Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2011.

Bolat, Bengül S. *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. Ankara 2012.

Hobsbawm Eric, and Ranger T. (ed.), *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, 1989.

Özbudun, Sibel, *Ayinden Törene Siyasal İktidarların Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

Smith, Antony D, *Ulusların Etnik Kökeni*, Ankara 2002.

Tarcan, Selim Sırrı, *Hatıralarım*, Türkiye Yay. İstanbul 1946.

Tur, Saniye, *1930-1960 Döneminde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2013.

Makaleler

Akbayrak, Hasan, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Milli Bayramlar”, *Tarih ve Toplum*, S. 43, Temmuz, 1987, s.31-38.

Akbulut, Dursun Ali, “Samsun’un Gazi Günü ya da 19 Mayıs Bayramı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 33, C 11, Kasım 1995, s.771-779.

Altuntaş, Nezahat, “Yıldızı Sönmeyen Bir İdeoloji: Milliyetçilik”, *Doğu-Batı Dergisi*, S. 30. İdeolojiler 3, 2004, s. 173-190.

Ateş, Nevin Yurtsever, “Resmen Bayram Olmadan Önceki 19 Mayıs Kutlamaları, 19 Mayıs Nasıl Bayram Oldu”, *Toplumsal Tarih*, S. 113, 2003, s. 34-37.

Çetinkaya, Saniye Duman, Doğan, “Basında Demokrat Parti Dönemi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal Of Modern Turkish History Studies*, XIX/38, 2019-Bahar/Spring, s. 243-265.

Erdoğan, Necmi, Popüler Futbol Kültürü ve Milliyetçilik, *Birikim Dergisi*, Mayıs S. 49, 1993, s. 26-33.

Günay, Nejla, “Osmanlı Devleti’nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü” *Belleten*, C 81, S. 292, 2017, s. 917-946.

Güven, Özbay, “19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı’nın Tarihsel Arka Planı Osmanlı’dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları, *Toplumsal Tarih*, C II, S. 65, Mayıs 1999, s.33-38.

Idzerda, Stanley, “Icoclasm During the French Revolution”, *American Historical Review*, Vol. LX, 1954, pp.13-26.

İnal, Rahşan, “Bizim Şampiyonuz”: Spor, Milliyetçilik ve Milli Kimlik”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 23, S. 4, 2023, s.1565-1596.

İnan, Süleyman, “19 Mayıs Gününün Bayramlaşması”, *Bilgi ve Bellek, İstanbul Bilgi Üniversitesi Türk Devrim Tarihi Çalışmaları Dergisi*, 2, (3), s.45-66.

Karaca, Suha, “II. Meşrutiyet’ten Erken Cumhuriyet Dönemine İstanbul’da Sporun Yapılanması (1908-1938)”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 2023, s. 485-495.

Özçakır, Sabri, Yıldırım, İbrahim, “II. Meşrutiyet Dönemi Beden Eğitiminde Çağdaş Dönüşümler (1908-1918)”, *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C 14, S.1, 2016, s.15-28.

Özer, Emrah, Gül, Mehmet, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat’tan II. Meşrutiyete Sporda Batılılaşma Hareketleri”, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi* C 1, S. 1, 2020, s. 44-50,

Şahin, Mustafa Yaşar, Yenel Fatih, Çolakoğlu Tekin, “Spor ve Milliyetçilik Etkileşimi: Ulusal Kimlik Oluşturmada Sporun Yeri ve Önemi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C 7, S. 1, 2010, s.1244-1263.

Şahingöz, Mehmet, Osmanlı dan Mili Mücadeleye İstiklâli Osmânî Günü Kutlamaları, *Yeni Türkiye Dergisi*, C 1, 1999, s.194-20.

Taş, N. Fahri, “Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar”, *Türkler*, C 16, s. 353-354.

Turan, Erol, “Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 1, S. 1, 2011, s.135-147.

Uzun, Hakan, “Milletin İradesi ile Oluşan Bir Bayram: Atatürk’ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanması”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C 6, S. 24, Kış 2010, s.109-125.

Gazeteler

Cumhuriyet, 17 Mayıs 1951.

Cumhuriyet, 18 Mayıs 1960.

Cumhuriyet, 18-19,20 Mayıs 1937.

Cumhuriyet, 19 Mayıs 1975.

Cumhuriyet, 19 Mayıs 1976.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 1974.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 1982.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 1983-1989.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 1996.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 1997.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 2003.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 2004.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 2012.

Cumhuriyet, 20 Mayıs, 1991.

Cumhuriyet, 21 Mayıs 1949.

Cumhuriyet, 24 Mayıs 1935.

Cumhuriyet, 5 Mayıs 1944.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 1999- 2000.

Milliyet, 18 Mayıs 1959.

Milliyet, 18 Mayıs 1960.

Tan, 12, 18, 19, 20 Mayıs 1937,

Tan, 25 Mayıs 1935.

Tan, 25 Mayıs 1935;

Ulus, 1 Mayıs 1944.

Ulus, 12 Mayıs 1943.

Ulus, 14-20-21 Mayıs, 1937.

Ulus, 16 Mayıs 1940.

Yeni Şafak, 20 Mayıs 2012.

Ekler

Ek.1

Ek.2

